

Олеся Кух, Вадим Стецюк

«РОСІЙСЬКИЙ ПРОЕКТ» ВІДКРИТОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІЗРАЇЛЮ: ТЕМАТИКА КУРСІВ І ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

У статті характеризується діяльність «Російського проекту» Відкритого університету Ізраїлю. Проаналізовано організацію навчального процесу російською мовою, зміст дисциплін, а також особливості отримання бакалаврського ступеня.

Ключові слова: Відкритий університет Ізраїлю, «Російський проект».

Реформування системи вищої освіти України, прагнення пристосувати її до європейських освітніх стандартів, ставлять на порядок денний питання про використання іноземного досвіду організації навчального процесу. Значний інтерес у цьому відношенні становить досвід Відкритого університету Ізраїлю, зокрема, так званого «Російського проекту», орієнтованого на студентів із пострадянських країн. На жаль, організація й навчально-методичне забезпечення цієї унікальної навчальної програми досі не стали об'єктом спеціального вивчення на пострадянському просторі – як виняток можемо вказати лише розвідку російських дослідників С. Августевича та С. Єрмолаєвої¹.

Слід зазначити, що Відкритий університет Ізраїлю (ВУІ) займає особливе місце у системі вищої освіти Держави Ізраїль. Будучи одним із дев'яти ізраїльських університетів, він неодмінно лідирує за кількістю студентів (станом на 2013 р. у ВУІ перебуває на навчанні 44706 студентів, що майже у півтора рази перевищує показники Тель-Авівського університету, який зайняв друге місце)². Ключова ж відмінність полягає у принципах організації навчання – університет має на меті надання освіти шляхом дистанційного навчання.

Датою заснування Відкритого університету Ізраїлю вважається 14 квітня 1974 р., однак лише восени 1976 р. розпочався навчальний процес. У 1980 р. університет був визнаний державою та отримав право присвоювати ступінь бакалавра. Потрібно зазначити, що відбулось це після тривалої гострої дискусії, оскільки значна частина експертів заперечувала можливість отримання повноцінної вищої освіти дистанційним шляхом. Подібні сумніви мали місце і надалі – показово, що лише у 1996 р. ВУІ отримав право готувати фахівців магістерського рівня, а станом на 2013 р. Відкритий університет захищається єдиним вищим Ізраїлю, що не має права присвоювати докторський ступінь³.

Розпад Радянського Союзу поставив ряд питань щодо освіти єврейської молоді із пострадянських держав. Відповіддю на ви-

кликати часу стало створення «Російської програми» ВУІ, що розпочала роботу у 1992-1993 рр. та на початку існування нараховувала близько 250 студентів на всьому пострадянському просторі. Уже в 1994 р. кількість слухачів зростає до 3500 осіб, що визначило інституційне оформлення російськомовного навчання шляхом впровадження відповідного бакалаврського ступеня⁴.

На сьогоднішній день ВУІ пропонує 22 дисципліни російською мовою, що дозволяє ВУІ присвоювати студенту вчений ступінь бакалавра гуманітарних та суспільних наук або ж бакалавра гуманітарних та суспільних наук зі спеціалізацією по єврейській історії за результатами навчання російською мовою⁵. Кожен курс складається з 5-12 частин (змістових модулів) й оцінюється 3-6 академічними балами, при цьому розрізняються курси звичайні та «просунуті» (*офіційний термін ВУІ – О.К., В.С.*); останні зазвичай менші за обсягом, а для запису на вивчення такого курсу попередньо потрібно успішно закінчити один зі стандартних курсів. Для отримання бакалаврського ступеня студент повинен отримати 108 балів, продемонструвати (на іспиті або шляхом надання відповідних документів) знання англійської мови, а також написати дві семінарські роботи (фактично є аналогом індивідуальних навчально-дослідних завдань у вітчизняних вишах)⁶.

Водночас, крім диплома, ВУІ видає студенту сертифікат по закінченні кожного курсу. Це дозволяє особам, що навчались у Відкритому університеті, продовжити здобуття освіти в інших навчальних закладах із зарахуванням отриманих академічних балів⁷.

Що стосується тематики навчальних курсів, то їх можна умовно поділити на кілька груп. Першу групу складають дисципліни, в ході вивчення яких студент знайомиться із історією Древнього Ізраїлю: «Від вигнання до незалежності: єврейська історія в епоху Другого Храму», «Євреї в Римській імперії в епоху Талмуду», «Повстання Бар-Кохви».

Курс «Від вигнання до незалежності: єврейська історія в епоху Другого храму» присвячено історії єврейського народу 538-67 р. до н.е., на які припали повернення євреїв із вавилонського полону, перебування Палестини у складі Перської держави, імперії Олександра Македонського і елліністичних держав, а також існування Хасмонейського царства. Широко хронологічні й територіальні межі зумовили структуру курсу – з дванадцяти частин чотири присвячені вавилонському вигнанню й проникненню в Іудею елліністичних ідей, п'ять – державі Хасмонейців, по одній – економіці та побуту, культурі й духовному життю та єврейській діаспорі⁸.

Логічним розвитком попереднього є курс «Євреї в Римській імперії в епоху Талмуда», який охоплює період від руйнування Другого єрусалимського храму (67 р. до н.е.) до антиримського повстання Бар-кохве у 132-135 рр. і висвітлює зростання ролі

равинів у житті єврейського народу, подолання релігійних та соціальних наслідків зруйнування, зокрема, перенесення центру єврейського життя з Іудеї до Палестини тощо⁹.

Курс «просунутого рівня» «Повстання Бар-Кохви» присвячений повстанню 132-135 рр. – останній спробі відновлення єврейської держави. На основі аналізу історичних джерел та опрацювання наукової літератури студенти повинні характеризувати історичне тло повстання, його причини та рушійні сили, проблему лідерства, з'ясувати безпосередні та віддалені у часі наслідки повстання¹⁰.

Значний інтерес представляє група дисциплін, присвячених історії євреїв у діаспорі. Вони відзначаються широкими хронологічними та географічними межами, характеризуючи розвиток двох основних гілок єврейства – сефардської та ашкеназької, – а також висвітлюючи історію єврейських громад в окремих країнах та регіонах.

Зокрема, в якості базового для студентів, які лише починають навчання, рекомендується курс «Глави з історії та культури євреїв Східної Європи», де мова йде про формування і розвиток єврейства Польщі, Литви, Білорусії та України, що стало ядром ашкеназького єврейства. Шість частин курсу присвячені загальній характеристиці єврейської громади Речі Посполитої, її економічній та соціальній діяльності, розвитку релігійної думки загалом і хасидизму зокрема, мові й літературі, а також становищу «польського» єврейства у Російській імперії¹¹.

Цікавій і малодослідженій темі присвячено «просунутий» курс «Ефіопія: християнство, іслам, іудаїзм»¹². Слід зазначити, що єврейська громада Ефіопії (подібно до євреїв Бухари, Грузії та Північного Кавказу), проживаючи тривалий час ізольовано від більшої частини єврейства, створила унікальну культуру; однак у 1985-1991 рр. ефіопські євреї, яким загрожувало винищення у ході громадянської війни в Ефіопії, були евакуйовані до Ізраїлю, де почали переймати культуру євреїв-вихідців із Європи¹³. Не бажаючи цілковитої втрати унікального культурного пласту, ізраїльські вчені розпочали активне вивчення ефіопського єврейства, що засвідчує й даний навчальний курс – у ньому робиться спроба проаналізувати взаємовідносини та взаємовпливи трьох релігійних спільнот Ефіопії¹⁴.

Не менш цікавій темі присвячено інший курс – «Єврейство США, 1820-1950». Слід зазначити, що чисельність і впливовість єврейської громади Сполучених Штатів неодноразово ставала приводом для політичних спекуляцій, що робить надзвичайно актуальним об'єктивно й неупереджене вивчення історії американського єврейства. Водночас відносно недовга історія єврейської спільноти США дозволяє ретельно простежити хвилі еміграції, які сформували цю спільноту, охарактеризувати становлення та функціонування громадських інститутів, розглянути особливості культурного життя¹⁵.

Дві дисципліни – «Сіон і сіонізм, 1881-1914»¹⁶ та «Від національного вогнища до держави»¹⁷ висвітлюють історію сіоністського руху кінця XIX – початку XX ст. та єврейського існування (громади) в Палестині у міжвоєнний час. У ході вивчення цих предметів у студентів формується розуміння процесів модерного націєтворення, а також ознайомлюються із виникненням єврейських національних інституцій у Палестині.

Особливе місце серед даної групи предметів займає курс «Єрусалим у віках», в якому наголос зроблено не на історії певної єврейської субетнічної або регіональної групи, а на історії Єрусалиму, його місці у релігійній традиції іудеїв, християн та мусульман, політичних процесах, роль в яких відіграло місто як столиця Давнього Ізраїлю, Єрусалимського королівства хрестоносців, Держави Ізраїль тощо¹⁸.

Третя група навчальних дисциплін присвячена розвитку іудейської філософської думки. Безумовно, подібні питання побіжно висвітлюються і в рамках інших курсів, однак для всебічного та цілісного висвітлення особливостей світоглядного життя єврейського народу в навчальну програму включено п'ять предметів. Так, базовим у даній групі є курс «Вступ до біблеїстики», який дає студенту первинні знання про Біблію (мається на увазі єврейська Біблія, або ж ТаНаХ), її літературні особливості і процес формування – від стародавніх переказів до складання канону Священного Писання. Курс є одним з найбільших – складається з дванадцяти частин, в межах яких студенти не лише вивчають особливості різних біблійних текстів (поезії, П'ятикнижжя Мойсея, «біблійної історіографії» – книг пророків, Хронік, Езри і Нехемії, юридичної, риторичної й ділової прози), але й оволодівають навичками критичного аналізу біблійного тексту¹⁹.

Логічним продовженням зазначеного предмету є курси «Книги іудейської традиції» та «Літературна творчість талмудистських мудреців: Мідраш і Агада». Фактично вони доповнюють одне одного, оскільки в першій із вказаних дисциплін третина змісту присвячена агадичній літературі та показано її взаємозв'язок з іншими елементами Усної Тори (іудейської богословської традиції, в межах якої трактуються положення Письмової Тори)²⁰, а в другій робиться наголос на методології аналізу агадичних творів²¹.

Ще один курс – «Галаха і філософія: основи вчення Маймоніда» – присвячено творчості одного з провідних мислителів у єврейській історії і, поза сумнівом, найяскравішого представника єврейської думки Середньовіччя – ребе Моше бен Маймона, більше відомого як Маймонід або Рамбам. Слід зазначити, що Маймонід першим спробував подолати ізольованість єврейської філософської думки від європейської філософії, спробувавши поєднати Галаху (сукупність норм і настанов іудаїзму) із аристотелівською філософією та здобутками арабських перипатетиків²².

Значний інтерес представляє курс «Містико-пієтичне вчення в іудаїзмі: хасидизм ХІІ століття в німецьких землях». На відміну від попередньої дисципліни, присвяченої спробі синтезу іудаїстського й християнського світогляду, він аналізує містично-пієтистську течію в іудаїзмі – так званих хасидей ашкеназ. Предмет дозволяє познайомитись із особливостями формування містичної течії в іудаїзмі центральноєвропейських євреїв, вивчити особливості їх етичних, теологічних та езотеричних поглядів²³.

Четвертий блок дисциплін присвячено новітній історії та сучасному політичному життю Держави Ізраїль. Слід зазначити, що вказана проблематика являє собою значний інтерес щонайменше з трьох причин:

- за радянських часів близькосхідна тематика неодноразово ставала предметом політичних спекуляцій, внаслідок чого у значній частини жителів пострадянських країн сформувалось викривлене уявлення про ситуацію в Ізраїлі;
- новітня історія Ізраїлю є, поза сумнівом, унікальним полем для досліджень, зважаючи на специфічні умови, в яких відбувалися становлення політичної системи країни, розвиток національної економіки тощо;
- знання політичної та економічної ситуації в Ізраїлі може становити значний практичний інтерес у зв'язку з непинним розширенням упродовж останніх десятиліть співпраці між Державою Ізраїль та пострадянськими країнами.

Тому, такі курси «Російської програми», як «Становлення ізраїльської демократії: перше десятиліття», «Суспільство, економіка і культура Ізраїлю», «Влада і політика в Державі Ізраїль», «Національна безпека і демократія в Ізраїлі» представляють значний науковий і практичний інтерес. Слід зазначити, що ці автори цих дисциплін намагались охарактеризувати суспільно-політичне життя Держави Ізраїль максимально широко і всебічно; наприклад, курс «Становлення ізраїльської демократії: перше десятиліття» охоплює і процеси формування політичних інститутів, і перебіг репатріації та налагодження відносин між різними групами єврейства, і еволюцію політичного курсу щодо Радянського Союзу й ФРН тощо²⁴.

Не менш насиченим є «просунутий» курс «Національна безпека і демократія в Ізраїлі», автори якого намагались показати увесь комплекс суперечностей, викликаних в ізраїльському суспільстві безперервним конфліктом із оточуючими мусульманськими країнами. Наприклад, детально висвітлено суспільну дискусію щодо відстрочок у проходженні строкової служби учням ешив (релігійних навчальних закладів ортодоксальних іудеїв, навчання в яких може тривати усе життя) та судові процеси між батьками загиблих солдатів і міністерством оборони за право встановлення могильних пам'ятників довільної форми²⁵.

Останній із виділених нами блоків дисциплін присвячений взаємозв'язкам євреїв із неєврейським населенням. Базовим у цьому відношенні є один із фундаментальних курсів «Російської програми» «Євреї і християни: полеміка і взаємовплив культур». Колектив авторів курсу, очолюваний професором Орою Лімор, намагався показати всю палітру відносин між двома спільнотами від зародження християнства й до початку Нового часу (XVI ст.). В межах предмету студенти розглядають шляхи формування образу «брата-ворога», філософські суперечки між представниками двох релігій тощо. Звертається увага як на глобальні процеси (наприклад, іудейсько-християнську полеміку, кривавий наклеп та дискусії щодо Біблії), так і на процеси, що мали місце в окремих країнах (на кшталт виникнення та еволюцію спільноти марранів – примусово охрещених іспанських євреїв)²⁶.

Тематика курсу «Євреї і християни» розвинута в курсі «Від Середньовіччя до Нового часу: Початок епохи змін в історії євреїв діаспори», який знайомить з історією євреїв Європи у період переходу від Середніх віків до Нового часу. Основним предметом вивчення є проблема взаємовідносин між євреями та оточуючим християнським населенням у нових історичних умовах XVII-XVIII ст., що зроблено як на рівні усього субконтиненту, так і на прикладі окремих країн, наприклад, Пруссії та Англії²⁷.

Одним з найпопулярніших в «Російській програмі» став курс «Катастрофа європейського єврейства», присвячений Голокосту. Офіційна анотація курсу таким чином визначає коло піднятих у ньому проблем: «Як таке могло трапитись в одній з найбільш цивілізованих країн Європи? Які ідейні витоки сучасного антисемітизму? Якою мірою антисемітизм сприяв приходу нацистів до влади? Чи були рішення про тотальне винищення євреїв неминучим результатом нацистського антисемітизму? Чи існували інші шляхи розв'язання «єврейської проблеми»? Як працювала «машина знищення»? Які форми носив єврейських опір нацистам? Яким було ставлення неєврейського населення до Голокосту? Як склалась доля вцілілих євреїв у повоєнній Європі?». Відповідно до поставлених завдань автори предмету намагались показати еволюцію антисемітських поглядів у Веймарській республіці та Третьюму рейху, охарактеризувати індустрію нацистського масового терору, описати повсякденне життя євреїв під владою нацистів та спроби опору винищенню, а також окреслити специфіку Голокосту на території Радянського Союзу²⁸.

Популярність вказаного курсу спонукала ВУІ переключити російською мовою «просунутий» курс «Скорбота пізнання: проблеми викладання Голокосту й геноциду», в межах якого студенти отримують загальне уявлення про специфіку викладання навчальних дисциплін й окремих тем, присвячених Голокосту зокрема, й проблемам геноциду загалом. У ході вивчення даної дисципліни студенти не лише вивчають теоре-

тичний матеріал, але й ознайомлюються із хрестоматією, що включає 23 матеріали, зокрема, програми викладання історії Голокосту, розроблені вашингтонським Меморіальним музеєм Голокосту та Меморіальним музеєм і центром «Яд Ва-Шем»²⁹.

Цікаво, що єврейську культуру новітньої доби практично проігноровано у російськомовній програмі ВУІ, що виглядає доволі дивним на фоні значного інтересу до духовної спадщини іудаїзму. Єдина дисципліна, присвячена єврейській культурі ХХ ст., – курс «Івритська новела початку ХХ ст.». Особливість її в тому, що студенти вивчають майже виключно творчість письменників, що проживали на території Російської імперії (виняток – уродженець галицького міста Бучач Шмуель Йосеф Агнон)³⁰.

Як бачимо, російськомовні дисципліни Відкритого університету Ізраїлю дозволяють студентам скласти досить цілісне уявлення про історію єврейського народу на різних етапах його існування, розвитку іудейської філософської-релігійної думки, а також про сучасні політичні процеси в Державі Ізраїль.

Забезпеченню високого рівня підготовки сприяє організація навчального процесу. Так, після запису на певний курс студент отримує доступ до навчально-методичних матеріалів, розміщених на сайті університету³¹. Крім того, виш взяв курс на забезпечення максимально широкого доступу до цих матеріалів через мережу Інтернет. Зокрема, у жовтні 2013 р. на сайті університету для загального доступу було виставлено посібники з чотирьох навчальних курсів³². Також доступними для загалу стали 169 випусків «Відкритого радіоуніверситету» – спільного проекту ВУІ, радіокомпанії РЕКА та фонду «Аві Хай»³³, що являють собою аудіо-версію окремих навчальних матеріалів.

Отже, російськомовні курси Відкритого університету Ізраїлю становлять унікальний для російськомовного освітнього середовища навчальний проект, в рамках якого студенти отримують можливість вивчати гебраїстичні дисципліни, практично відсутні у більшості пострадянських навчальних закладів; знайомляться із західною системою викладання; отримують можливість самостійно планувати тривалість і насиченість навчального процесу, обираючи навчальні курси згідно власних вподобань, базової підготовки та наявності вільного часу у певний період часу. Очевидно, надалі «Російський проект» ВУІ розширюватиметься за рахунок нових дисциплін, наразі доступних для вивчення на івриті, що робитиме Відкритий університет більш привабливим для гуманітаріїв із пострадянських країн.

Примітки:

1. Августевич С. Тематика курсов Открытого университета Израила на русском языке да дистанционного обучения / С. Августевич, С. Ермолаева // Материалы Шестнадцатой Ежегодной Международной Междисциплинарной конференции по иудаике. – Ч. 2. –

- М. : Центр научных работников и преподавателей иудаики в вузах «Сэфер», 2009. – С.523-537.
2. Open University of Israel. – Режим доступа: http://en.wikipedia.org/wiki/Open_University_of_Israel
 3. Что такое Открытый университет. – Режим доступа: www-r.openu.ac.il/open-u.html; Open University of Israel en.wikipedia.org/wiki/Open_University_of_Israel
 4. Августевич С. Вказана праця. – С. 523.
 5. Академическая программа в области гуманитарных и общественных наук на русском языке с возможностью получить степень бакалавра. – Режим доступа: http://openuniversity.co.il/akademichskaia_stepen.html
 6. Там само.
 7. Open University of Israel. – Режим доступа: http://en.wikipedia.org/wiki/Open_University_of_Israel
 8. От изгнания к независимости: еврейская история в эпоху Второго Храма. – Режим доступа: <http://openuniversity.co.il/42145.html>
 9. Евреи в Римской империи в эпоху Талмуда. – Режим доступа: <http://openuniversity.co.il/42110.html>
 10. Восстание Бар-Кохвы. – Режим доступа: <http://openuniversity.co.il/42303.html>
 11. Главы из истории и культуры евреев Восточной Европы. – Режим доступа: <http://openuniversity.co.il/42101.html>
 12. Эфиопия: христианство, ислам, иудаизм. – Режим доступа: <http://openuniversity.co.il/42301.html>
 13. Эфиопские евреи. – Режим доступа: <http://www.eleven.co.il/article/15132>
 14. Эфиопия: христианство, ислам, иудаизм. – Режим доступа: <http://openuniversity.co.il/42301.html>
 15. Главы по истории евреев США:1820-1950. – Режим доступа: <http://openuniversity.co.il/42304.html>
 16. Сион и сионизм. – Режим доступа: <http://openuniversity.co.il/42123.html>
 17. От национального очага к государству. – Режим доступа: <http://openuniversity.co.il/42137.html>
 18. Иерусалим в веках. – Режим доступа: <http://openuniversity.co.il/42142.html>
 19. Введение в библеистику. – Режим доступа: <http://openuniversity.co.il/42144.html>
 20. Книги иудейской традиции: вводный курс. – Режим доступа: <http://openuniversity.co.il/42103.html>
 21. Литературное наследие талмудических мудрецов: Мидраш и Агада. – Режим доступа: <http://openuniversity.co.il/42117.html>
 22. Религиозный закон и философия: основы учения Маймонида. – Режим доступа: <http://openuniversity.co.il/42146.html>
 23. Мистико-пиелистское течение в иудаизме: хасидизм XII-го века в германских землях. – Режим доступа: <http://openuniversity.co.il/42129.html>
 24. Становление израильской демократии: первой десятилетие. – Режим доступа: <http://openuniversity.co.il/42147.html>
 25. Национальная безопасность и демократия в Израиле. – Режим доступа: <http://openuniversity.co.il/42305.html>
 26. Евреи и христиане: полемика и взаимовлияние культур. – Режим доступа: <http://openuniversity.co.il/42143.html>

27. От Средневековья до Нового времени: начало эпохи перемен в истории евреев диаспоры. – Режим доступа: <http://openuniversity.co.il/42132.html>
28. Катастрофа европейского еврейства. – Режим доступа: openuniversity.co.il/42102.html
29. Скорбь познания: проблемы преподавания Катастрофы и геноцида. – Режим доступа: <http://openuniversity.co.il/42302.html>
30. Ивритская новелла начала XX века. – Режим доступа: <http://openuniversity.co.il/42127.html>
31. Что такое Открытый университет. – Режим доступа: www-r.openu.ac.il/open-u.html
32. Онлайн-коллекция книг по академической иудаике. – Режим доступа: <http://ocw.openu.ac.il/ocw/russian/>
33. Аудиолекции. – Режим доступа: <http://ocw.openu.ac.il/russian/audio-lectures/>

В статье дается характеристика «Русского проекта Открытого университета Израиля. Проанализировано организацию учебного процесса на русском языке, содержание курсов, а также особенности присуждения бакалаврской степени.

Ключевые слова: Открытый университет Израиля, «Русский проект».

Отримано: 18.09.2013

УДК 378.144:91

Олена Цимбалюк

КОНЦЕПТУАЛЬНІ СКЛАДОВІ ВИКЛАДАННЯ І ВИВЧЕННЯ НОРМАТИВНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ІСТОРІЯ СЕРЕДНІХ ВІКІВ» У ВИЩІЙ ШКОЛІ

У статті викладено результати теоретичного аналізу проблеми викладання і вивчення нормативної дисципліни «Історія Середніх віків» у вищій школі, наведено методологічні підходи до оформлення методики викладання її у вищій школі.

Ключові слова: нормативна дисципліна, методика викладання історії у вищій школі, моделі навчання, програма вивчення дисципліни.

Вища освіта як певний освітянський рівень, здобувається особою у навчальному закладі в результаті послідовного, системного та цілеспрямованого процесу засвоєння змісту навчання, який ґрунтується на повній загальній середній освіті й завершується здобуттям певної кваліфікації за підсумками державної атестації [1].

Сучасна мета вивчення нормативної дисципліни «Історія середніх віків» у вищій школі далеко виходить за межі лише ознайомлення з історичним матеріалом і його засвоєнням. Насамперед, це стосується сприяння саморозвитку та самовихованню студентів через оволодіння особистістю ключовими життєвими